

ME-TI, KNJIGA PROMENA¹

Iskorišćavanje zemlje i ljudi

Me-Ti² reče: „Pre majstora Ka-Mea³ verovalo se da bogatstvo nastaje iskorišćavanjem zemlje. Majstor Ka-Me je pokazao da bogatstvo nastaje iskorišćavanjem ljudi. Ne donosi prihod šuma, nego ljudi koji odlaze da je krče. Ne donosi dobit pamuk, nego njegovi be-rači, prelje i tkalje. Šume i pamuk su alatke uz pomoć kojih čovek zarađuje novac.“

Me-Ti reče: „Po Ka-Meu, stvari sa razbojima stoje ovako: ako se razboji usavrše, onda na jednom razboju pet tkalja može da istka pet puta više tkanina nego ranije. Ali ne donosi dobit na taj način umnožena tkanina, već ga donose pet radnica. A razlog je sledeći: svaka stvar donosi samo onoliko koliko je za vreme njene proizvodnje utrošeno radnog vremena da bi se ona proizvela. Onaj ko kupuje razboj, kupuje i radnike ili, više od toga, kupuje njihovu snagu, i to za cele radne dane. Razboj, pamuk, radni prostor, ogrev i radna snaga koštaju onoliko koliko je za vreme njihove proizvodnje bilo neophodno radnog vremena da bi se oni sami proizveli. Isto tako i tkanina, koja se proizvodi uz pomoć razboja, pamuka, radnog prostora, ogreva i radne snage, donosi samo onoliko koliko je za vreme njene proizvodnje bilo neophodno radnog vremena. I odakle onda da dolazi dobit? Odakle, kada sve košta tačno onoliko koliko donosi? Dobit dolazi odatle što je pri proizvodnji tkanine radna snaga jedino na čemu se može uštedeti. Ono što je neophodno za proizvodnju same dnevne radne snage (ovo jelo, ovaj stan, ova odeća, sve što je radniku svaki dan treba da bi mogao da radi) jeftinije je od onoga što se na kraju proizvede. Jer tkalji, da bi mogla da radi, nije neophodno više od ovoga, radila jedan sat ili ceo dan. Zato je njena snaga najisplativija roba.“

¹ Tekstovi koji sačinjavaju ovo nezavršeno delo nastajali su od 1934. i 1955, pri čemu je rad na njima najintenzivniji bio u toku prve četiri godine naznačenog perioda. Prilog predstavlja priređivačev izbor između oko 350 tekstova koji se smatraju delovima rukopisa *Me-Ti*. (*Prim. prir.*)

² Poznat pod različitim imenima – Moci, Mo Cu, Mo Di, Me-Ti (imenu koje koristi Brecht) ili latinizovano Micijus – kineski filozof iz V veka p. n. e. (jednu ili dve generacije mlađi od Konfučija), osnivač istoimene mocističke škole, mahom utilitarno i „za dobro naroda“ orijentisane. Brecht koristi tekstualnu kamuflažu i u predgovoru *Knjizi promena* piše da je kao izvor korišćen navodni engleski prevod originalnog Me-Tija. Usput u ovom, za njegovog života neobjavljenom, rukopisu ostavlja „ključ“ za dešifrovanje pojedinih imena i pojmova. Radi se naravno o originalnom Brehtovom tekstu, pisanom doduše u duhu Me-Tijeve praktične filozofije. (*Prim. prev.*)

³ Karl Marks. (*Prim. prev.*)

Suprotstavljanje intelektualnih radnika

„Zašto su intelektualni radnici protiv promene?“ – upitao je Fe-Hu-Vang.⁴ Me-Ti reče: „Oni se prema promeni odnose ne svojim intelektom, nego svojim stomacima. Plaše se da bismo, time što od njih tražimo da napune naše ambare i magacine znanjem, mogli da im zasmeta- mo u njihovom glavnom zanimanju, u punjenju njihovih stomaka, naime. Oni misle da jedna stvar drugoj stvari može samo da smeta. Oni žive u sistemu koji proizvodi oskudicu – oni sami proizvode oskudicu i strahuju od oskudice. Oni vide da samo malobrojni mogu da žive dobro, ali ne uviđaju da dobar život malobrojnih u ovom lošem sistemu može da bude omo- gućen samo lošim životom mnogobrojnih. Oni ovaj sistem smatraju prirodnim i neizbežnim. Oni kažu: a zar bi cveće uopšte moglo da cveta drugačije od onog kako sada cveta? A za- boravljaju da nakon cveta dolazi plod, nešto drugačije dakle, ali isto tako prirodno.“

O toku stvari

I videh da ništa nije potpuno mrtvo, čak ni ono što je umrlo. I mrtvo kamenje diše. Menja se i podstiče promene. Čak se i mesec, proglašen mrtvim, kreće. I baca svetlo, makar i stra- no, na zemlju i određuje putanju telima koja padaju i pokreće more u plimu i oseku. Ako bi mesec preplašio samo jednog čoveka koji bi ga ugledao, ako bi i samo jedan čovek na svetu mogao da ga ugleda, to bi značilo da nije mrtav, nego da živi. A opet, shvatih, mesec na izvestan način jeste mrtav; ako naime stavimo na gomilu sve ono što omogućava njegov život, opet je to premalo ili nam nije srodno, tako da se sve u svemu može proglasiti mrtvim. Jer ako ovo ne bismo uradili, ako ga ne bismo proglasili mrtvim, izgubili bismo oznaku, to jest reč „mrtav“, kao i mogućnost da iskažemo ono što nam je pred očima. A pošto mesec ipak, kao što smo upravo videli, istovremeno i nije mrtav, primorani smo da o njemu mislimo obe stvari i da se ophodimo prema njemu kao istovremeno i živom i mrtvom, ali ipak malo više mrtvom, u izvesnom smislu umrlom, a u konkretnom smislu potpuno i neopozivo umrlom, ali ipak ne u svakom smislu.

O čaroliji onog što je teško razumljivo

Ono što je teško razumljivo zrači izvesnom čarolijom. Ljubav intelektualnih radnika često liči na ljubav planinara prema nekom teško osvojivom vrhu, koji im pruža mogućnost da pokažu ili razviju svoju veštinu. U zajednicama koje funkcionišu loše, intelektualni radnici deluju u neku ruku kao najkorisniji, jer upravo tu je neophodna njihova veština da apsurd- ne principe proglašavaju za najbolje. Čak ni neosvojivi vrh nije sasvim neosvojiv: na ovaj ili onaj način moguće je popeti se. Isti je slučaj i sa nerazumljivim rečenicama nekih filozofa: na ovaj ili onaj način nešto od svega toga ima smisla. Intelektualni radnik osim toga zna da u svom mišljenju mora da uzme u obzir što je moguće više stvari, da sa sobom mora takoreći

---

⁴ Lion Fojhtvanger. (*Prim. prev.*)

da ponese prilično mnogo i od onog što nije potpuno jasno, i to u što je moguće većem obimu, u obimu koji doduše zbunjuje, ali čiji širok i nejasan spektar njegovom mišljenju ujedno daje izvjesnu stabilnost. Mali čovek, s druge strane, koji je upućen na opšte mišljenje, nerado zaključuje da su stvari toliko zapetljane da tu nikakvo mišljenje ne može da pomogne. Nered koji vlada u glavi malog čoveka isti je onaj nered koji vlada u svetu. Upravo iz njegovog ugla svet je najteže dovesti u red. I kako onda u takvom svetu dovesti u red sopstvene misli?

Ispitivanje alata i ispitivanje misli

Me-Ti reče: „Kada se pri iskopavanjima pronađu predmeti od gvožđa ili bronz, odmah se postavlja pitanje: kakav je to bio alat? Čemu je služio u staro vreme? Ako se radi o oružju, znači da se radilo o ratu; ako se radi o nakitu, znači da se radilo o trgovini. Dolazi se do zaključaka o teškoćama i mogućnostima svih vrsta.

Zašto se onda i sa mislima iz starih vremena ne postupa na isti način?“

Veliki metod⁵

Veliki metod je praktično učenje o savezništvima i raskidanju savezništava, o korišćenju promena i zavisnosti od promena, o onima koji promene sprovode i o tome kako se pritom sami menjaju, o razdvajanju različitih jedinstava i o stvaranju novih, o tome kako suprotnosti ne mogu samostalno da postoje jedne bez drugih, o pomirljivosti međusobno isključivih suprotnosti. Veliki metod omogućava da se u pojavama prepoznaju procesi koji se mogu iskoristiti. Ona uči kako postavljati ona pitanja koja omogućavaju akciju.

Na početku Velikog rata mnogi iz pokreta su očekivali da će, makar u nekim državama, radnici moći da spreče svoje moćnike u sprovođenju ratnih mera. Nisu verovali da će vladodršci biti u stanju da ubede radni narod u nužnost izbijanja rata. Dve stvari su se desile. Kao prvo, za one koji su vodili rat ispostavilo se da i nije baš toliko neophodno ubediti radnike u nužnost izbijanja rata; bilo je, naime, moćnih načina da se oni povedu u rat i bez ovog ubeđenja. Kao drugo, velike radničke mase upravo je bilo lako ubediti u nužnost izbijanja rata. U okvirima celog sistema ekonomije, rat je u stvari i bio neophodan, rat je bio sastavni deo ove ekonomije, i svakog radnika koji je sumnjao da je ovaj sistem trebalo ukinuti, ili da se mora ukinuti, bilo je lako ubediti u nužnost izbijanja rata. Kada su onda radnici pokazali slab ili nikakav otpor izbijanju rata, mnogi iz pokreta bili su ubeđeni da tu više nema pomoći. Mi-En-Le⁶ se borio protiv ovakvog ubeđenja. Govorio je da je način proizvodnje stvorio napetost između različitih društvenih slojeva koji su je omogućavali. Ova klasna borba je sada prigušena. Ali je način proizvodnje ostao isti. Što znači da je napetost i dalje prisutna. Narod izgleda veoma jedinstven, a vlast veoma odlučna. Ali, represija je

⁵ Dijalektika. (Prim. prev.)

⁶ Lenjin. (Prim. prev.)

postala ogromna. Odlučnost vlasti u ratu ista je ona odlučnost sa kojom ona vrši represiju nad radnicima. Za vladajući ekonomski sistem, koji je onoliko koštao radnike, rat je postao potpora koja radnike i dalje podjednako mnogo košta.

Dobrota

Neki ljudi odaju utisak dobrote zbog toga što drugima pružaju usluge koje ne idu u prilog njihovim ličnim interesima, dakle bez razumljivog razloga, nego upravo zbog svoje dobrote. Neko bi ovakvu titulu dobrote mogao da stekne relativno lako, pod uslovom da su njegovi lični interesi nejasne (ili finije) vrste, ili ako ih sam doživljava na nejasan ili aljkav način. Ako neko nekome na primer da novac i zauzvrat zahteva samo zahvalnost, on može da zasluži titulu dobrote zahvaljujući opštem mišljenju da se lakše odreći zahvalnosti nego novca. U društvenom uređenju u kojem postoje velike razlike u zaradama, takvu titulu dobrote nije teško steći. Kada se bolje pogleda, ova vrsta dobrote može se u društvenom smislu učiniti kao beznačajna, ali je, kada se pogleda još bolje, ona u celini štetna.

Ovoj vrsti dobrote pripada, na primer, i situacija kada neko prelako pređe preko štete koja mu je naneta, kada je spreman da uvaži motive koji su počinio naveli da mu nanese štetu. Onaj ko je na taj način dobar kaže sebi, otprilike: „Dopuštam da mi bude urađeno ono što bih i sam uradio nekom drugom.“ Pri tome je moguće zaraditi i titulu posebne dobrote, naime ako pojedinac ostavlja utisak da dopušta da bude oštećen i više od onoga nego što bi sam bio u stanju da oštetiti nekog drugog.

Tako titulu dobrote dobija kako onaj koji gladnom pruža koru hleba, tako i onaj koji mu oprašta što mu je obio kuću. Kada se bolje pogleda, ovakva titula je beznačajna, a kada se pogleda još bolje, ona je čak i štetna.

Ni upražnjavanje ove vrste dobrote ni njeno podsticanje među drugima nije sasvim beznačajno. Oprostiti ljudima varvarstvo ili im ga ogaditi – ovakav postupak nema značaja i, štaviše, štetan je. Određene društvene okolnosti, na primer, mogu da dovedu do toga da ratovi postanu neizbežni. U ovakvim vremenima neki pojedinci zaslužuju titulu dobrote time što drže beskorisne propovedi protiv ratova uopšte.

NEKO JE PITAO ME-TIJA da li neverstvo žene prema mužu predstavlja povredu dobrih običaja. A on reče: „U zemlji u kojoj čovek sve mora da kupi, i šolju čaja i svoj krevet i knjigu, pa i polni organ neke žene, ne može mu se braniti da ono što je kupio hoće samo za sebe. Ako sam iznajmio stan u nekoj kući, da li stanodavac sme u taj stan da prima druge stanare? Nije u skladu sa običajima ako žena koja za novac iznajmi svoj polni organ, isti zatim izdaje i drugima, osim ako nije drugačije dogovoreno. U takvim zemljama, međutim, žena ne može da dobije ni obrok ni prenočište ako ne iznajmljuje svoj polni organ, tako da ona bračnom prevarom samo krši ovaj nemoralni ugovor. Pa zar bi ona uopšte mogla da ima nešto čime bi u stidu prekrila svoju golotinju, ako ne bi prodavala svoje telo? Hoću da kažem: u zemlji kao što je naša sve je nemoralno – kako brakolomstvo, tako i brak.“

O smrti

Me-Ti se divio načinu na koji je umro naš prijatelj An-Ce.⁷ Umirući, uzeo je da rešava nekoliko lakših zadataka iz algebre. I umro je rešavajući ih. „Ili je već bio načisto sa svojim razmišljanjima o smrti ili je, u najmanju ruku, odlučio da pitanje smrti ne spada u rešiva pitanja“, reče Me-Ti. Kada sam ga upitao da li bi ovaj postupak ipak mogao da se označi kao plitak, odgovorio mi je: „Ako neko hoće preko reke, dobro će mu doći neko plitko mesto.“

O sumnji

Me-Tijev učenik Do branio je stanovište da čovek treba da sumnja u sve u šta se nije uverio sopstvenim očima. Zbog ovog negativnog stanovišta bio je izgrđen, pa je napustio kuću nezadovoljan. Nedugo zatim se vratio i rekao na pragu: „Moram da se ispravim. Čovek mora da sumnja čak i u ono što vidi sopstvenim očima.“

Upitan šta je granica sumnje, Do je rekao: „To je želja za akcijom.“

O jednakosti

Me-Ti reče: „Tek kada se stvore jednaki uslovi, može se govoriti o nejednakosti. Tek kada svačija stopala stoje na istoj visini, može se odlučivati o tome ko više štrči.“

O ispitivanju osećajnosti

„U našoj mladosti“, reče Me-Ti, „učili su nas da ne verujemo razumu, što je bilo dobro. Ali učili su nas da verujemo svojim osećanjima, što je bilo pogrešno. Izvor iz kojeg potiču naša osećanja podjednako je zagađen kao i izvor našeg rasuđivanja; on je, naime, podjednako izložen udarcima ljudi i prljavštini kako nas samih, tako i drugih. Ako osećamo sažaljenje, podjednako često saosećamo sa razbojnikom koji jeca zbog toga što je propustio da sačeka svoju žrtvu, kao i sa samom žrtvom koja jeca zbog toga što je slučajno zalutala i krenula pogrešnim, dužim putem. Zbog neke slomljene olovke često pobesnimo više nego zbog računa za porez. Svako oseća strah pred nečim drugim; ovo osećanje ubija više ljudi nego što bi bio slučaj kada ga uopšte ne bi bilo. Kažu nam da su naša osećanja nešto iskonsko; pri tom se ona tako lako mogu proizvesti i još lakše promeniti! Sasvim slični postupci mogu u različita vremena da izazovu potpuno različita osećanja, a isto važi i u jednom istom vremenu kod različitih društvenih slojeva. Jedni se zbog nečeg raduju, dok drugi zbog iste stvari tuguju, a ako to nije slučaj, neko će već zbog toga zažaliti. I mada su mnogi sve ovo i još toliko toga lično doživeli, još uvek caruje praznoverje o prirodnosti i večnoj nepromenljivosti ljudskih osećanja.“

---

⁷ Anatol Frans (1844–1924) – francuski pisac i nobelovac, pred kraj života socijalista. (Prim. prev.)

Ako se pretpostavi da ima osećajnosti koji bi postojali bez učešća razuma, to bi značilo pogrešno razumeti značenje razuma.“

O čistoj umetnosti

Me-Ti reče: „Nedavno me je pesnik Kin-Je⁸ upitao da li bi u današnje vreme smeo da piše pesme o prirodnim osećanjima. Rekoh mu: naravno. Kada sam ga sreo ponovo, pitao sam ga da li je napisao neke pesme o prirodnim osećanjima. Odmahnuo je glavom. Zašto, pitao sam. A on mi reče: – Postavio sam sebi zadatak da od zvuka kišnih kapi napravim prijatan ugođaj za čitaoca. Razmišljajući o tome i tu i tamo skicirajući poneki stih, shvatio sam da bi bilo neophodno da ovaj ugođaj zvuka kišnih kapi bude prijatan za sve ljude, a među njima i za one koji nemaju krov nad glavom i kojima, dok pokušavaju da utonu u san, kapi kiše padaju za vrat. Ovaj zadatak nisam bio u stanju da ispunim.“

Umetnost se stvara da bi trajala, rekoh iskušavajući ga. Pošto će uvek biti kišnih kapi, ovakva pesma bi mogla dugo da potraje. „Da“, reče mi tužno, „kada više ne bude ljudi kojima kiša pada za vrat, takva pesma bi mogla da se napiše.“

U čemu je razlika

Učenik Ro je rekao: „To što postoje bogati i siromašni, to je nepravda.“ Me-Ti ga dopuni: „Nepravda bogatih.“ Učenik Ro mu reče: „Ljubav prema pravdi veća je kod siromašnih nego kod bogatih.“ A Me-Ti mu odgovori: „Ja to ne znam. Ali siromašni se oslanjaju na pravdu, a bogati na nepravdu, i u tome je razlika.“

O nedostojnim stavovima

Pesnik Kin-Je⁹ proteran je iz svoje domovine jer je osuđen zbog nedostojnih stavova. On sam je rekao da je osuđen zato što je branio stavove nedostojnih. Najbolje stavove, dakle.

Ni-Enov¹⁰ ustav

Me-Ti se usprotivio onima koji su kritikovali povezivanje novog ustava Sua¹¹ sa Ni-Enovim imenom rekavši: „To je ustav za koji u suštini treba da bude odgovoran onaj ko ga je sastavio. Napredni ljudi celog sveta podeljeni su u dva tabora. Jedni misle da u Suu vlada *Veliki red*,¹² dok drugi misle da to nije slučaj. Oba stanovišta su istovremeno i tačna i netačna.

⁸ Jedno od nekoliko imena koje Breht koristi za sebe samog. (*Prim. prev.*)

⁹ Opet se radi o samom Brehtu. (*Prim. prev.*)

¹⁰ Staljin. (*Prim. prev.*)

¹¹ SSSR. (*Prim. prev.*)

¹² Socijalizam. (*Prim. prev.*)

Pojedini elementi *Velikog reda* su tamo uspostavljeni i razvijaju se. Ukinuto je privatno vlasništvo nad sredstvima za rad, a pošto se i na zemljište gleda kao na sredstvo za rad i pošto je ukinuto i privatno vlasništvo nad zemljištem, time nestaje razlika u odnosu prema selu i gradu, pošto sada i zemljište može da se obrađuje na veliko i planski. Ali ovaj novi sistem, najnapredniji u svetskoj istoriji, još uvek funkcioniše veoma loše i nedovoljno organski i zahteva mnogo napora i primene sile, tako da je sloboda pojedinca veoma skućena. Pošto se sistem održava uz pomoć malih grupa ljudi, svuda postoji prinuda, a prave vladavine naroda nema. Odsustvo slobode mišljenja i slobode udruživanja, ulizištvo i nasilje koje sprovode upravne jedinice, sve to pokazuje da su mnogi elementi *Velikog reda* još uvek daleko od svog ostvarenja i razvoja.“

Tu¹³ želi da se nauči borbi, a uči se sedenju

Tu je došla kod Me-Tija i rekla mu: „Želim da učestvujem u borbi klasa. Nauči me.“ Me-Ti joj reče: „Sedi.“ Tu sede i upita: „Kako treba da se borim?“ Me-Ti se nasmeja i reče joj: „Sediš li dobro?“ „Ne znam“, reče Tu začuđeno, „kako bi to drugačije trebalo da sedim?“ Me-Ti joj pokaza. „Ali“, reče nestrpljivo Tu, „nisam ja došla da učim da sedim.“ „Znam, ti želiš da naučiš da se boriš“, reče joj strpljivo Me-Ti, „ali sada pre svega moraš dobro da sediš, zato što mi evo upravo sedimo i nameravamo da učimo sedeći.“ Tu reče: „Ali ako neko uvek teži da zauzme najudobniji položaj ili da iz postojećeg stanja izvuče ono najbolje, ili ukratko, ako neko stremlji zadovoljstvu, kako onda može da se bori?“ A Me-Ti joj odgovori: „Ako neko ne stremlji zadovoljstvu, ako ne želi da iz postojećeg izvuče ono najbolje i ako se ne trudi da zauzme najbolji položaj, zašto bi se uopšte borio?“

Kin-Je govori o ljubavi

Ne govorim o telesnim zadovoljstvima, mada bi o njima moglo mnogo da se kaže, niti o zaljubljenosti, o kojoj nema da se kaže toliko toga. Sa ove dve pojave svet bi ionako izašao na kraj, ali na ljubav mora da se obrati posebna pažnja, jer ljubav je produkcija. Ona menja onog koji voli i onog ko je voljen, svejedno da li na dobar ili na loš način. Oni koji vole već na prvi pogled izgledaju produktivno, a radi se o produkciji plemenite vrste. Oni pokazuju strast i nezaustavljivost, mekani su, a da pritom nisu slabi, uvek u potrazi za čovečnim postupcima koje bi mogli da preduzmu (a čiji se ciljevi ne odnose samo na voljenu osobu). Oni grade svoju ljubav i usađuju joj pritom nešto istorijsko, kao da svesno računaju sa pisanjem istorije. Za njih je razlika između „bez greške“ i „samo jedne greške“ stravična – razlika koju bi ostatak sveta sasvim opušteno mogao da zanemari. Uspeju li da od svoje ljubavi naprave nešto izvanredno, zasluga je samo njihova, a propadnu li, greške onog koga vole opravdavaju ih podjednako malo kao što bi neki vođa mogao da se pravda greškama svoga naroda.

---

¹³ Jedno od imena koje Brecht koristi za Rut Berlau. (1906–1974). (Prim. prev.)

Obaveze koje preuzimaju obaveze su protiv sebe samih; niko drugi ne bi bio u stanju da bude tako nemilosrdan kao što su oni ako se radi o povredi obaveza koje su preuzeli. Kao i u svakoj drugoj velikoj produkciji, u samoj je prirodi ljubavi da oni koji vole shvataju ozbiljno mnogo toga preko čega ostali prelako prelaze, čak i najmanji dodir, čak i najneprimetnije međutonove. Samo najboljima polazi za rukom da svoju ljubav dovedu u potpuni sklad sa ostalim vrstama produkcije; tada njihova čovečnost postaje opšta, njihov kreativni postupak postaje koristan za mnoge i oni potpomažu sve što je produktivno.

O istorijskom samoposmatranju

Me-Ti je u spisima klasika pronašao veoma malo uputstava za ponašanje pojedinca. Uglavnom je bila reč o klasama ili o drugim velikim grupama ljudi. Pri tom je, međutim, kao vrlo korisnu ocenio istorijsku tačku gledišta. Zbog toga je, nakon dugog razmišljanja, preporučio pojedincu da na sebe gleda isto onako istorijski kako gleda na klase ili na velike grupe ljudi i da se ponaša istorijski. Proživljen kao da je materijal za radnju nekog biografskog opisa, život na izvestan način dobija na važnosti i u stanju je da piše istoriju. Kada je vojskovođa Ju-Ce¹⁴ zapisivao svoja sećanja, pisao je o sebi u trećem licu. Me-Ti reče: „Može se i živeti u trećem licu.“

O nastanku protivrečnog jedinstva

Mnogi nisu razumeli zašto je narod Gera pristao da uđe u rat sa Hu-ljem.¹⁵ Me-Ti je to objasnio ovako: „Samo su malobrojni verovali u mogućnost bezuslovnog uvođenja *Velikog reda*. Ovo uređenje dovelo bi do olakšanja i narod je to znao ili bar slutio. Zato je vlastela uz pomoć Hu-lja morala nad narodom da sprovede represiju. Ali kada su bili pred odlukom da li da svoj narod izrabljuju još strože ili da povedu rat u cilju izrabljivanja drugih naroda, odlučili su se za rat. Na taj način je, isključivanjem treće mogućnosti, uvođenja *Velikog reda* naime – koji ne bi zahtevao ni izrabljivanje ni represiju – došlo doduše do pojačavanja represije, ali ne i do posebnog pooštavanja izrabljivanja, pa je nacija pošla putem rata, putem kojim *Veliki nered*¹⁶ neizbežno mora da povede. Izvesno vreme narod je nastavio da zarađuje za život radeći u pogonima koji su proizvodili naoružanje, ili učestvujući u ratnim akcijama mašinerije uništenja.

---

¹⁴ Julije Cezar. (Prim. prev.)

¹⁵ Hitler. (Prim. prev.)

¹⁶ Kapitalizam. (Prim. prev.)

Izbegavanje velikih reči

Me-Ti reče Tu-Fu:¹⁷ Umesto „zauvek“ reci „jedno vreme“, umesto „znam“ reci „nadam se“, umesto „ne mogu da živim bez ovoga i onoga“ reci „teže živim bez ovoga i onoga“. Govori tako i hodaćeš sigurnije i pomoći ćeš drugima da hodaju sigurnije.

Izvornik: Bertolt Brecht, *Werke. Große kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe 18* (Berlin i Frankfurt: Suhrkamp, 1988–2000): str. 45–194, *passim*.

(Sa nemačkog preveo **Marko Stojkić**)

---

¹⁷ Rut Berlau. (*Prim. prev.*)